

פרטיקולריות ישראלית¹

מבוא

כשמסתכלים על ההתלבטויות והכאבים של הדור שלנו, ישנן שתי אפשרויות איך להתייחס אליהם. אפשרות אחת היא לראות שאנשים חיים את הכאב של הדור. זה מה שיש, על זה הם מדברים ומשוחחים וזו גם היהדות שלהם. ממילא אפשר לראות את היהדות מתוך התלבטויות של הדור והתקופה, מה שבתקופה הזו נחשב לאור גדול מאוד, אור חשוב ומאושר, זו תהיה פסגת היהדות. דור שיש בו ליברליות, הליברליות תהיה גם פסגת היהדות, וצריך לחפש במקורות בין גדולי ישראל את אלו שמדברים על הליברליות.² אפשרות אחרת היא להתעלם מכל הדברים האלו, להגיד שאנו מדברים עם הנשמה, מדברים עם המהות, עם סגולת ישראל. אין ביננו ובין כל הכאבים וההתלבטויות האלו מאומה.

לדעתי האמת צריכה להכיל את שני הממדים האלו ביחד. מצד אחד יש כאב, והכאב הוא דבר אמיתי ולגיטימי. מוטל על תלמידי החכמים שבאותו דור לתת תשובות גם לדברים האלו. מצד שני פשוט שהתורה והעולם לא מתחילים ונגמרים בהתלבטויות של דור מסוים, אלא יש בהם אמירה אלוקית, ממילא ודאי שנקודת היחס היא ליסודות משפטיים אלוקיים. אפשר לומר שכשם ש'לכל צדיק יש רשע'³ ותפקידו של הרשע הוא לשאול את השאלות ותפקידו של הצדיק הוא לתת תשובות, כך השאלות והמחשבות של הוגי הדעות של התקופה, צריכות להוות אתגר לתלמידי חכמים שיבואו ויתנו את התשובות של הנשמה. תשובות אלוקיות, תשובות נצחיות לבעיות של התקופה ושל הזמן. לא להתעלם מהכאב ומצד שני לא לשחות בתוך הכאב ולחיות רק אותו ולא יותר.

הדוגמה שרציתי להציג היא דיונים ששמעתי בתקופה האחרונה על כך שמושגים כמו, לאומיות וסגולת ישראל, הם מושגים גזעניים. דרך אחת היא להגיד שאכן פני העולם השתנו ואנו צריכים לחפש בין גדולי התורה את אלו שבעצם מתעלמים מהמושגים. הבעיה בדרך הזו היא שהאלוקות מתייחסת לעולם לא רק מצד הדור הזה, היא מתייחסת

¹ סדרת שיעורים זו, היא שיעורים על חודש אייר תשע"ד. החל מיום העצמאות, ל"ג העומר ויום ירושלים. הדברים באים כתוספת ביאור לשיחה מיום העצמאות תשע"ג, שם דובר על כך שהנס של הגאולה הוא נס שדומה לתחיית המתים, נס שיוצר טבע ויוצר מקום. הדברים לא התבארו דיים וכאן בא המקום להמשך הדברים – על ההוד האלוקי שמחיה את העולם. [א.ש.ל.]

² המובן הגבוה של ההסבר הזה הוא, ההבנה לפיה הקדמה היא פסגת המוסר, ממילא גם פסגת היהדות, ואם לא נתאים את עצמנו לקדמה אנו בעצם מפספסים את היהדות.

³ עין איה שבת, פרק חמישי, יד.

לעולם גם מצד הדורות העתידיים. לכן לא תמיד מה שנראה לנו כמתקדם, נכון מצד האמת האלוקית.
הכיוון שמאחד את שתי השיטות, עובר דרך הסבר מהי פרטיקולריות ומהי אוניברסליות:

פתיחה

לכאורה 'פרטיקולריות' ו'אוניברסליות' הן שני תפיסות עולם סותרות, שני מושגים מנוגדים. האוניברסלי נתפס כיפה יותר הן מההיבט הפילוסופי, הן מההיבט הדתי, והן מההיבט המדיני והחברתי. מבחינה פילוסופית קצת קשה להגיד שאמת שייכת רק לדור או לעם מסוים, אמת היא דבר ששייך לכולם. גם דת אוניברסלית הרבה יותר מובנת, כיוון שהיא מנחילה עקרונות ששייכים לכולם ולא רק לאנשים מסוימים. גם בתחום המדיני, המדינות המודרניות הן מדינות של כלל אזרחיהן ולא מדינות לאום. מדינת לאום היא מושג מיושן, שיש בו הרבה שלילה וחסרון. וודאי שהדיבור על אומה שיש לה אופי ותכונות מיוחדות, הוא דיבור שעבר מן העולם. ובמישור החברתי העקרונות האוניברסליים הרבה יותר מוצלחים מאשר התפיסה של הבדלים בין מעמדות, כגון בין המעמד האריסטוקראטי למעמד הפשוט.

אפשר היה להתעלם מכל זה, ולומר שזה לא השיח שלנו, השיח שלנו הוא שיח אלוקי, אנחנו מדברים על המהות ועל הנשמה, וכל העקרונות האוניברסליים, השאלות והכאבים של אנשות, הם כמו כאב רגל, משהו ששייך לגוף ואינו נוגע למהות ולנשמה. אבל מכוח משפטים כאלו, אנחנו עלולים להתעלם מכאבים אמיתיים שיש לבני האדם, השאלה מדוע אנחנו מדברים על אֵל פרטיקולרי ועל אמונה פרטיקולארית היא שאלה אמיתית ונכונה. במקום להתעלם ממנה צריך להעמיד את הדברים בצורה פנימית ועמוקה.

קבלת האחר

את התשובה הראשונה מביא הרב זקס.⁴ הוא מראה איך שבעצם דווקא האוניברסליות גורמת לשנאה יותר גדולה. מכיוון שכשיש לאדם אמת אוניברסלית, אין מקום לכל מי שלא מתאים את עצמו לאמת. כך גם בדתות, כשיש דת מוחלטת, כל מי שלא מתאים אליה הוא שלילי. הוא מצטט שם רשימה ארוכה של פילוסופים ומראה את השנאה שלהם לכל דבר שזר ולא מתאים לתפיסה שלהם.

מסקנתו של הרב זקס שאמת אכן צריכה להיות אוניברסלית, וגם הקב"ה הוא אוניברסלי, אבל גם אמת אוניברסלית מופיע בצורה פרטיקולרית. כשהיא מופיעה בצורה פרטיקולרית

⁴ 'השותפות הגדולה', עמ' 75-80.

היא בעצם משחררת את העולם מתפיסה שפוסלת תפיסות אחרות, אדרבה, בכך היא נותנת לעולם להיות חופשי ואמיתי ולקבל את האחר.

ההסבר של הרב זקס עדיף בזה שהוא לפחות מתאר את הכאב, מתייחס ללבטים הקיימים. הוא גם נותן להם תשובה אמיתית: הפרטיקולרית לא סותרת את האוניברסליות. אבל הוא עדיין נשאר בשפה האנושית שיש בה מהספק. אנחנו רוצים ללכת עוד צעד ולהסביר איך בתוך מדינת ישראל מתברר ערך אלוקי וודאי.

חיים אלוקיים

ה' מיחס את עצמו דווקא לעם ישראל: 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' ולא 'אנוכי ה' אלוקיך אשר בראתי את השמים ואת הארץ'. וודאי שהוא אלוקי השמים והארץ, אבל דרך ההופעה שלו היא דווקא בתוך החיים שלנו כעם. כך גם מדינת ישראל, היא מדינה ככל המדינות אבל מבררת בתוכה מושג אלוקי אוניברסלי. עקרונות אוניברסליים צריכים להתבהר ולצאת מהכוח אל הפועל דווקא דרך החיים פה במדינה – זאת מדינת ישראל, זהו היום הגדול של יום העצמאות, משהו באלוקות משתנה, משהו בעקרונות האוניברסליים של המציאות יוצא מהכוח אל הפועל.

אז מדינת ישראל היא מדינה לאומית, והתהליכים שמתרחשים הם תהליכים חברתיים ישראליים, אבל מה שמתגלה בה הוא ערך אלוקי, ערך אוניברסלי. הדבר הזה מתאים לאופי של מדינת ישראל, מדינת ישראל הופעה ניסית, הגאולה היא נס, היא לא דבר טבעי, אבל מצד שני היא באה בתהליכים טבעיים. את המורכבות הזו אנו רוצים להסביר.

יציאת מצרים

ביציאת מצרים השכינה התגלתה בבת אחת, 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף'. הגאולה, היציאה מעבדות לחירות, הייתה צריכה לבוא בחיפזון. המצב של האנושות היה קטסטרופלי, אז לא הייתה ברירה, היה צריך לקחת את האומה הישראלית, את השכינה, את האנושות, ולשים אותה במקום חדש. ההבדלה של עם ישראל הייתה צריכה לבוא באופן שאיננו טבעי, היה צורך למחוק את העבר, לקרוע את עם ישראל, למחוק את ההשפעה שלו על האנושות, ולהביא אותו למקום חדש. העניין הזה של ההבדלה וההפרדה בין התרבות האנושית לתרבות הישראלית, הייתה הדבר הכי משמעותי וחשוב שהיה צריך לקרות ביציאת מצרים⁵.

⁵ מאמרי הראיה, עמ' 165. עולת ראייה ב, עמ' רסד-רסה.

במצב כזה גם התורה באה בכפיה⁶, בגלל שאף אחד לא יכול להבין אותה – היא לא דבר שהתפתח באופן הדרגתי ומתון, כדוגמת התפתחות תרבותית, אלא היא אור אלוקי.

שני המושגים האלו מתאימים, חיפזון וכפיה. בדיוק כמו שביציאת מצרים האיר אור אלוקי, וממילא עם ישראל היה צריך להשיל את כל הכלים התרבותיים שלו⁷, ולצאת בבת אחת ממצב של עבדות למצב של חירות, כך גם כשהתורה באה על עם ישראל, לא הייתה ברירה אלא לבוא בהכרח ולהכריח את עם ישראל לחיות בהארה אלוקית⁸.

ישנים מושגים הפוכים שלכאורה גם הם צריכים לבוא ביחד, תהליך טבעי הדרגתי ובחירה חופשית. אלו הופיעו בפורים, הגאולה של פורים באה בתהליכים טבעיים ואף ארכה זמן רב⁹, ובהתאם גם התורה הופיעה דרך בחירה, 'הדור קבלוה בימי אחשוורוש'¹⁰. בנס של פורים, עם ישראל היה בשל לקבל את התורה מחדש, ממילא הנס מופיע בתוך התהליכים האנושים, ובהתאם מופיעה גם הבחירה של התורה.

גאולה שלישית

מתוך דברי הרב¹¹ יוצא שבגאולה של בית שלישי, החוקיות שתיארנו מתפרקת והרב בונה זוג חדש. בגאולת מצריים היה צורך בחיפזון, עם ישראל היה צריך להיות מופרד ממ"ט שערי טומאה ולהגיע לקדושה, אבל בגאולה העתידה 'לא בחיפזון תצאו'¹². עם ישראל והאנושות עברו תהליך של שלושת אלפים וחמש מאות שנים, השנים האלו בנו, הכשירו ועידנו את העולם, כבר אין צורך לברוח. אמנם נכון שהגאולה תהיה חידוש, אבל היא תהיה חידוש בתוך התהליך הטבעי, החידוש יהיה במובן שהתמונה האלוקית של עם ישראל בתוך עצמו, וכן של עם ישראל בעולם, תהיה מתוקנת, זהו תהליך טבעי הדרגתי, שבו התמונה האלוקית הישראלית והתמונה האלוקית האוניברסלית, יטהרו, יתעדנו ויתקנו.

⁶ "ויתייצבו בתחתית ההר", מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית' (שבת פח, א).

⁷ עולת ראייה ב, עמ' רסד 'הא לחמא עניא'; שמונה קבצים, א, תשד.

⁸ מאמרי הראיה, עמ' 166.

⁹ לפחות עשר שנים מהמשתה והריגת וושת, ועד ההצלה של פורים. (בשנת שלוש למלכו עשה

משתה... (אסתר, א, ג), 'בשנת שתים עשרה למלך אחשוורוש הפיל פור הוא הגורל... (אסתר, ג, ז).

¹⁰ שבת פח, עמוד א.

¹¹ בשני מאמרים, מאמרי הראיה 164-167.

¹² ישעיה, נב, יב.

כאשר העולם מוכשר, ויש מתנת חינוך, ויש כלים לאור האלוקי, אזי היינו מצפים שלא יהיה צורך בנס. היינו מצפים שהגאולה תבוא באופן בחירי-חופשי. אך לא כך הם פני הדברים. הרב כותב שהגאולה תבוא בתור הכרח:

צריכים אנו לזכור, כי לא ברצון חופשי קבלנו עלינו עולה של תורה; אלא בכפיית הר כגיגית... ועתה, כאשר הננו צריכים לשוב לימי עלומינו וצעדי התחיה הלאומית נשמעים. עוד הפעם הננו עומדים סוף כל סוף לקבל את התורה מתוך כפיית הר כגיגית ... אולי לא נעים לנו הדבר, אילו היה תלוי בחפצנו הפשוט אפשר שהיינו בוחרים בקבלה כזו שבאה חק רצון חופשי, שאנו חושבים אותו ליותר אידיאלי. אבל... אין אנו יכולים להשקיף לתכנם של הדברים בעצמיותם והננו רואים רק את הברק הנוצץ עליהם מבחוץ.¹³

המחשבה שקבלת התורה באופן חופשי יותר אידיאלית, היא טעות, בגלל שאדם רואה רק חלק מהאמת. אדם לא יכול להשקיף על תוכנם של הדברים בעצמיותם, האמת האלוקית היא נסתרת. לכן ברור שהאמת לא באה מצדנו, האמת באה מצד האמת. ממילא ברור למה מתן תורה היה בכפייה, בגלל שהוא הרבה יותר רחב ממה שבני אדם יכולים לתפוס. כיון שכך צריך שמשוהו ילמד את האדם את האמת האלוקית. היא לא יכולה לבוא מתוך האדם, היא צריכה להיות מוכרחת אל תוכו.

אבל הרב אומר כאן עוד נקודה לא פחות חשובה:

אמנם החכמה העליונה, חכמת רבון כל העולמים אשר 'הוא אמר ויהי, צוה ויעמד', היא מיסדת את מפעלותיה ביסוד המציאות ובעצמותה של ההויה על פי אמתתן.

כלומר, אם נבוא לבדוק עד כמה התהליך הבחירי של האדם מסוגל לחדור למשמעות הפנימית של הדברים, נראה שהוא לא מגיע כל כך עמוק. לכן לא נכון לאלוקות להופיע בתור מקום מוחצן שכזה, היא חייבת להיכנס לתוך המהות של המציאות, 'היא מייסדת את מפעלותיה ביסוד המציאות ובעצמותה של ההויה על פי אמתתן'.

הבעיה הראשונה היא שהאדם לא מספיק מכיר את האמת, כיוון שאין לו את רוחב הדעת להכיר את האמת. בעיה נוספת שהתהליך הבחירי שלו הוא שטחי, משפיע רק מבחוץ.

¹³ מאמרי הראי"ה עמ' 166.

הכפייה היא לא רק מפני שהקב"ה רוצה ללמד אותנו את האמת, אלא גם מפני שהתהליך צריך להעשות ברבדים עמוקים יותר. התהליך צריך להיעשות בתת מודע ובעל מודע של האדם, אם העל מודע של האדם נשאר שלא בתוך התהליך, אזי לא עשינו שום דבר. לכן ברור שתורה צריכה להיות הכרחית – הן מצד עומק השקפה, שהאלוקות לא עסוקה רק בבעיות של ההווה של הדור, אלא היא מתייחסת גם לדורות העתידים, ממילא לא שייך להגיד שצריך להתאים את היהדות לקידמה; והן מצד שהדיון האמיתי לא יכול להיות רק בצד הוולונטרי המוחצן של המציאות, אלא הוא צריך להיכנס לתוך המעמקים של המציאות, ושם להתחולל ולהיות.

הגאולה איננה משהו פרטי לעם ישראל, היא משהו אוניברסלי, אלא שהיא מופיעה בחיים של עם ישראל. לכן הגאולה צריכה להיות בנויה משני כיוונים, מצד ההיקף שלה היא צריכה להכיל את האמת הכללית ביותר, אמת אוניברסלית; אבל היא גם צריכה להיות פרטיקולרית, במובן שהיא צריכה לחזור למעמקים של המציאות, של עם ישראל ושל האנושות.

מתנת חינם

דיברנו¹⁴ על כך שהגאולה היא מתנת חינם. 'מתנת חינם' באה כשאין לנו כלים לקבל אותה, 'תורה שאדם למד בעולם הזה, הבל היא לפני תורתו של משיח'¹⁵. איך אדם יכול לבחור בתורה של משיח כשיש לו כלים של הבל? מתנת חינם של הקב"ה איננה כמו מתנת חינם שלנו, אצלנו אדם יכול לקבל סכום עתק ולהישאר באותו מקום, כשהקב"ה נותן מתנת חינם הכל צריך להשתנות, מתנת חינם היא בריאה חדשה. בריאה חדשה לא יכולה להיות וולונטרית, היא מוכרחת, היא בריאה, התחלה חדשה. יום העצמאות לא בא רק בשביל לציין יום בו חברה שלא היה לה בית והייתה רדופה ומסכנה אחרי השואה קיבלה בחסד את המדינה. מה שקרה כאן הוא בריאה של חיים, של אמת אוניברסלית שממשת את עצמה בתור חיים פרטיקולריים. הגאולה היא גם רחבת היקף וגם שייכת לעומקים של האדם, לכן היא מופיעה בתור הכרח, היא מתנת חינם, תהליך בו הכל מתחיל מחדש.

החיים הפרטיקולריים של עם ישראל לא באים במקום האנושות, להיפך הם באים בתור אור לאנושות. כיון שרק אמת שמופיעה בחיים פרטיקולריים, יכולה להשאיר את האנושות כך שתהיה חופשית. הדתות והפילוסופיות האוניברסאליות הופכות את כל מי שלא מסכים איתן לכבוש, מושפל, משועבד ודרוס.

¹⁴ יום העצמאות תשע"ג. ע"ש.

¹⁵ קהלת רבה, יא, ח.

השאלה שלנו היא, איך כל הדבר הזה קשור לקמעא קמעא? אם נולד כאן משהו חדש, לכאורה הוא צריך להיות כמו יציאת מצרים – בחיפזון. נחזור לשאלה זו בהמשך.

חופש

שאלה נוספת היא היחס בין ההכרח לבין החופש. גם החופש הוא הכרחי, שהרי החופש הוא אחד היסודות הגדולים של האדם. אמנם נכון שהחופש לא יכול לייצר את התופעה, אבל הוא יכול לבטא אותה. התופעה נוצרת מכוח החופש האלוקי שאצלנו הוא מופיע בצורה של הכרח, אבל הוא יוצר לנו יכולות של חופש חדשים. תהליך של בריאה הכרחית לא מסלק את החופש, להיפך החופש הוא תוצר שלו.

יוצא שההכרח הוא בעצם סיפור המסגרת, כפיית הר כגיגית. הדבר הזה נכון במתן תורה, וודאי שגם בגאולה הנוכחית. כפית הר כגיגית לא סותמת את הכל, היא מקיפה, היא יוצרת מקום חדש, המקום החדש מאפשר את החופש.

הגלות לא יכולה לייצר גאולה באופן וולונטרי, אין נ' באשרי¹⁶, 'נשיתי טובה'¹⁷, עם ישראל בגלות שכח את כל המושג שנקרא טוב, הגאולה נשכחה מעם ישראל, הגלות היא אבק עצמות¹⁸. מקום כזה לעולם לא יוכל ליצור תהליך של גאולה, לכן הגאולה היא חידוש, היא נס, והנס הזה מופיע בהכרח, הכרח יוצר את המסגרת, את המעמד החדש – אבל בתוך כל התהליך הזה, יש תהליך של חופש. הבחירה והחופש מופיעים בעיקר בצורה של דעת¹⁹.

הרב מתאר את ייסורי החנק שיש בדורות שלנו²⁰, ייסורי החנק באים בגלל המתח בין ההכרח והבחירה. יש כאן קפיצת מדרגה של פוטנציאל אלוקי גדול, ובתוך המדרגה של הפוטנציאל האלוקי הגדול מופיע אדם חושב, והאדם החושב הזה לא בהכרח מבין את כל מה שקורה לו. זו גם תשובה לשאלה בה פתחנו, האם אנו חיים בתוך החולשות או מתעלמים מהם. התשובה היא שאם אנו יכולים להבין את התהליך, נוכל לאחוז בשני הדברים יחדיו, להבין את המקום ממנו נולדו הספקות והשאלות וגם להתייחס לכאב ולקטסטרופות שישנם.

¹⁶ עין איה ברכות, פרק ראשון, כב.

¹⁷ עין איה שבת, פרק שני, סה.

¹⁸ גר"א. (ליקוטים על סיפרא דצניעותה, דף לה ע"ב).

¹⁹ עיין, אורות התחייה, לב.

²⁰ אורות, ישראל ותחיתו יד.

קמעא קמעא

נותרנו בשאלה: אם הדבר הכרחי, אזי לכאורה הוא צריך להופיע בחיפזון ולא בקמעא קמעא. כלומר כשנוצרת בריאה אלוקית חדשה, היא נוצרת בבת אחת, וכך הרב כותב במפורש על הגאולה, שמבחינה פנימית היא באה כהרף עיין²¹ והרי היא כבר נגמרה, אז מה שייך לדבר על קמעא קמעא?

זו נקודה שצריך להסביר, איך יכול להיות נס שהוא גם נס וגם קמעא קמעא. לצורך כך נתבונן בסוגיית הניסים.

ניסים

יש שלושה סוגים של ניסים, הראשון הוא נס שבא להחליף את הטבע, זהו נס שבעצם לא מעוניין בעולם הזה, זהו הנס של הנצרות; השני הוא נס שאוהב את העולם הזה, הוא לא בא להחליף את הטבע, אלא להאיר אותו באור של הנשמה; השלישי הוא נס של תחיית המתים.

הנס של הנצרות יושב על הנקודה שבעצם אין לו עניין בעולם הזה. העולם הזה כולו בעייתי, כולו חולשות, תאוות ורשע. מול עולם כזה עומד אדם שרוצה להעמיד אלטרנטיבה אלוקית, מכך נולד המושג טרנסצנדנטי. הטרנסצנדנטי הוא סוג של נס, במובן שהאדם רוצה את עולם הבא, בעצם הוא רוצה את הפרדוקסליות, כיוון שאין לו עניין עם כל העולם הזה ועם כל ההגיוני והמובן שבתוכו, אין לו עניין עם האנושי והנורמלי. חיפוש הנס גם במובן הטרנסצנדנטי שלו, קשור לנקודה של הרצון להישען על האמת האלוקית, שהקב"ה הוא זה שיפעל ושיעשה, שהוא יבנה את כל מה שיש כאן. בגלל שכל מה שאני אעשה יהיה רע, לא יהיה שלם ואמיתי, לכן אני לא רוצה לעשות כלום. היחס השלילי לעולם הזה, ההישענות על מושגים טרנסצנדנטיים שמעבר אלי, והחיפוש של הנס, הם מושגים שבאים ביחד.

בניגוד לנס הטרנסצנדנטי, הנס הישראלי הוא נס שתמיד ישתמש בטבע²², הטבע אצלו הוא לכתחילאי. אלא שלפעמים הטבע מסתיר את העומק שלו, הוא מסתיר את זה שבעצם כל התהליכים שקורים כאן הם תוצר של עולם כמוס, של נשמה שפועלת בתוך הגוף. לפעמים אנחנו לא רואים את הנשמה, לפעמים הנשמה מסתתרת, הנס בא לחשוף, לפתוח

²¹ הגמרא (ברכות ב:) מביאה מחלוקת לגבי שיעור זמן 'בין השמשות', לרבי הודה הוא כדי הילוך מיל, ולרבי יוסי 'בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא'. הרב מסביר שאותו זמן מבחינה חיצונית יש בו שיהיה זמן, אבל מבחינה פנימית הוא כהרף עיין. (עין איה ברכות, מהדו"ב, פרק ראשון, ט).

²² אגרת ראייה ד, אגרת מ. אורות, ישראל ותחיתו, יב. ועוד מקומות.

חלון, לומר לנו, 'תראו את הנשמה שחיה כאן!'. נס כזה לא בא כאלטרנטיבה לגוף, אלא כמו אדם שנחשפים לו מעמקי האישיות שלו, עד היום הוא חי בעולם אפרורי של יום יום, עולם קשה, בלי כוח ובלי פוטנציאל, ופתאום נחשפים לו יסודי העומק, היסוד האלוקי שבתוך המציאות, הנשמה שבתוך המציאות. החלון נפתח, פתאום רואים את העולם הבא, והעולם הבא נותן תקווה, עומק ויכולות. עולם הבא לא משנה את הגוף, הוא לא משנה את העולם הזה, הוא פשוט מראה את ההקשר הנכון של הגוף עם הנשמה, הוא מראה את היחס הנכון של עולם הבא עם עולם הזה.²³ זה הדבר הכי נפלא שקורה לאדם, הרב מתאר את המדרגה הזו במסכת מעשר שני²⁴: יש בחינה של כהן אצל כל אחד מישראל, אדם נהפך לתלמיד חכם. תלמיד חכם הוא אדם שיש לו יחס לעולם הבא, אדם שיודע את הערך של הנשמה, את הערך של מושגים איכותיים-רוחניים, הוא רואה איך האלוקות והרוחניות מחיות את התהליך הגופני. זו המשמעות הפנימית של הגוף, מה שמזיז את כל העניינים.

ככה נפש החיים²⁵ מסביר את 'אין עוד מלבדו'. 'אין עוד מלבדו' הוא המבט שרואה איך הקב"ה מזיז את הכל, אלו לא הגלגלים שמזיזים את העולם וגם לא כישוף. כשאדם נפגש עם הנשמה הוא רואה איך שהקב"ה מפעיל את הכל. זה העניין של הנס. הביטחון בקב"ה לא בא להחליף את התושייה והעשייה של האדם, אלא הוא בא לתת משמעות אמיתית לתושייה. "לי עצה ותושייה" (משלי, ח, יד), הקב"ה נותן לאדם את הכוח לעשות. לכן יש משמעות נפלאה למושג ביטחון.

אז אנחנו מאמינים בעולם הטבעי, הנסים לא באים להחליף אותו, אלא שלפעמים יכול להיות שהמצב הוא קטסטרופלי, ואז הנשמה חייבת להתערב ולפעול. בדומה למידת הזהירות, שאומרת לאדם שהוא לא יכול לסמוך על העולם הרגשי הרגיל שלו, בגלל שהעולם הרגשי הרגיל הוא מעוות, לכן הוא צריך להסתמך על העולם השכלי שלו. גם הנס הוא בחינה כזו, הוא מבין שאין ברירה וחייבים להשתמש ביסודות הנשמתיים שיש בו. כמו שאדם צריך לאהוב ברגש ובטבעיות שלו, אבל לפעמים זה לא הולך, ואז השכל בא ומייצב את הדבר. אז יכול להיות נס אמיתי שבא ומתערב בתהליך הטבעי, כמו ביציאת מצרים, הופיעה יד חזקה שלקחה עם של עבדים והפכה אותו לבני חורין, זהו אמנם תהליך נשמתי ולא תהליך טבעי, אבל בכל זאת הנשמה לא באה לסלק את הגוף, אלא להעמיד אותו במקום שלו.

²³ עין איה שבת, פרק שני, קצג. ועוד מקומות.

²⁴ עין איה, מעשר שני, טו והלאה.

²⁵ נפש החיים, שער ג, פרק יב.

לכן יש יסוד חשוב נוסף שמופיע בקריעת ים סוף, ש'וישב הים לאיתנו'. אם העניין היה לנצח את הגוף, אז עד שסוף סוף הגענו למצב שהים נהפך ליבשה, למה לחזור אחורה?

היסוד של 'וישב הים לאיתנו' קשור גם לחטאו של דוד עם אוריה. כשיצאו למלחמות בית דוד נתנו גט לנשותיהם, בגלל שהם פעלו מתוך היסוד הנשמתי, ממילא מה לנשמה עם הגוף? לכן הם נתנו גט לנשותיהם. אבל המטרה של הנשמה היא לא לבוא במקום הגוף, אלא לחשוף את העומקים שבתוכו, לכן המטרה הייתה שהם יחזרו וימצאו את נשותיהם. חטאו של דוד היה בכך שהוא קלקל את ההרמוניה הזו.

הנס השלישי הוא נס שבא באופן טבעי. לכאורה הם תרתי תסתרי, אם הוא נס איך הוא בא באופן טבעי? זו הנקודה שאנו רוצים להבין, זו הגאולה הנוכחית. היא ניסית במובן שאנחנו לא יכולים להבין אותה, 'תורה שאדם למד בעולם הזה, הבל היא לפני תורתו של משיח' – במובן הזה הגאולה באה בהכרח וכפיה. לכאורה אם היא נס, היא הייתה צריכה לבוא בחיפזון? אבל היא לא חפזוה, כיוון שהיא נס שונה, היא נס שלא בא לחשוף את עולם הבא, אלא את תחיית המתים.

תחיית המתים היא לא רק דבר שיהיה אי פעם בעתיד, אלא היא יסוד תורני שצריך להשכיל אותו גם כיום, הוא נותן משמעות חדשה לגוף ולעולם הזה.

הרב אומר בתשובה לתלמידי חכמים ירושלמים, ששאלו למה צריכים לצפות היום? מהו תלמוד תורה ירושלמי שאיננו רק זנב לתורה של חו"ל? הרב אומר להם שהם צריכים לשאוף לתחיית המתים. הרי זה דבר מוזר, תחיית המתים היא הסוף של מסילת ישרים, הירושלמים היו אנשים רציניים אך עדיין לא מדובר על גאוני עולם, ובכל זאת הרב אומר שמי שלא שואף לאור של תחיית המתים, לא קיבל כלום בדור הזה. אתם מבינים? לא יהיה לו כלום!

תחיית המתים, היא לא נס שחושף את עולם הבא, אלא נס שחושף את המשמעות הפנימית של עולם הזה.